

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI NUTQINI SHAKLLANTISHDA DIDAKTIK O‘YINLARNING AHAMIYATI

Mirzoyeva Nigora Shavkatjonovna

O‘zbekiston -Finlandiya pedagogika instituti o‘qituvchisi

Aliqulova Marjona Isomiddin qizi

*Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti Urgut filiali talabasi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni nutqini rivojlantirishda didaktik o‘yinlarning ahamiyati, bolalarning har tomonlama rivojlanishida o‘yin faoliyatining ta'siri, didaktik o‘yinlar yordamida bolalar og‘zaki nutqining barcha tarkibiy qismlarini va talaffuzlarini rivojlantirishga doir qisqacha fikrlar keltirib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: Nutq, idrok, o‘yin, tasviriy faoliyat, didaktik o‘yinchoqlar, tafakkur, Maktabgacha ta’lim yoshi, o‘yin texnologiyalari, o‘yin turlari.

Аннотация: В данной статье отмечается значение дидактических игр в развитии речи дошкольников и их влияние на развитие ребенка. Кроме того, с помощью дидактической игры излагаются знания о развитии всех компонентов устной речи и произношения детей.

Ключевые слова: Речь, восприятие, игра, изобразительная деятельность, дидактические игрушки, мышление, Дошкольный возраст, игровые технологии, виды игр.

Abstract: In this article, the importance of didactic games in the development of the speech of preschool children and their impact on the child's development are mentioned. In addition, with the help of a didactic game,

knowledge about the development of all components of children's oral speech and pronunciation is explained.

Key words: *Speech, perception, game, visual activity, didactic toys, thinking, Preschool age, game technologies, types of games.*

Kirish. Maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy faoyat turi bu - o'yindir. Maktabgacha yoshdagi davrda bolalarda o'yin faoliyati yetakchi faoliyat hisoblanadi. Boshqa har qanday faoliyatdan o'yin faoliyati bolaning psixikasi xususiyatlariga ko'proq ta'sir yetkaza oladi. O'yin faoliyati eng xarakterli va harakatlidir. Bola psixikasini shakllantirishda o'yinning yetakchi rolini taniqli psixolog va pedagoglar (K. D. Ushinskiy, N. K. Krupskaya, A. M. Gorkiy, A. S. Makarenko, L. S. Vigotskiy, A. N. Leontiev, B. D. Elkonin) o'z asarlarida qayd etgan. XV-asrda Jan Jak Russo bolani bilish va tushunish uchun uning o'yinini kuzatish kerakligini ta'kidladi. Muloqot uchun tabiiy muhit til bo'lgan kattalardan farqli o'laroq, bola muloqoti uchun tabiiy muhit o'yin faoliyatidir. O'yin faoliyati jarayonida bolalar faoliyatining yangi turlari tug'iladi va farqlanadi. O'yin faoliyati bolalarni har tomonlama rivojlantiradi va aqliy yetuk bo'lishiga yordam beradi. Bolalarning yosh xususiyatiga mos bo'lgan turli xil o'yin turlari mavjud. Bolalarni qoidalarga rioya qilishga o'rgatish ko'pincha o'yin jarayonining o'zida, unda tarbiyachining bevosita ishtirokida sodir bo'ladi. Kattaroq guruhda syujetga asoslangan ochiq o'yinlar bilan bir qatorda, syujetsiz o'yinlar katta o'rin egallaydi: bolalar yugurish, sakrash va muvozanatni saqlashni mashq qiladilar. Ularning harakatlari qat'iy qoidalarga bo'ysunadi. O'yinning motivi ko'pincha musobaqadir (masalan, kim bayroqqa tezroq yuguradi). Katta guruh bolalarining o'yinlari asosan jamoaviydir. O'qituvchi va bolalarning o'zlari qoidalarining aniq bajarilishini qat'iy nazorat qiladilar. Didaktik o'yinlarning mazmuni va qoidalari ko'p jihatdan turli yoshdagi bolalarga ta'lim va tarbiya jarayonida qo'yiladigan o'quv vazifalariga

bog'liq. O'yinlarda yosh maktabgacha yoshdagi bolalar Katta ahamiyatga ega: ko'rinish, syujet, so'z. Ushbu o'yinlarda qoidalar didaktik o'yinchoqlarda (bolalar matryoshka qo'g'irchoqlari, yorliqlar, bo'lingan rasmlar bilan shug'ullanadi) mavjud. DA o'rta guruh aqliy vazifalar murakkablashadi, so'z esa ko'proq ahamiyatga ega bo'ladi: bolalar o'zlari biladigan narsaning tavsifiga ko'ra nomlaydilar, topishmoqlar topadilar. O'yin qoidalari endi o'yinchoqning tabiatiga bog'liq emas, balki butun o'yinga bog'liq; ular unga ajralmas komponent sifatida kiritiladi (masalan, so'ralganda javob berish, o'rtoqlarning javobiga ergashish). Kattaroq guruhda aqliy vazifalar yanada murakkablashadi. Bu erda katta o'rinni so'z o'yinlari egallaydi.

O'yinning asosiy ikki turi mavjud:

- *Qoidali*
- *Qoidasiz*

Ba'zi o'yinlar pedagog-tarbiyachilarning rahbarligi ostida bolalarning o'zlari tomonidan yaratilgan - bu ijodiy o'yinlar; boshqalari esa oldindan yaratilgan, tayyor tarkibga va ma'lum qoidalarga ega - bu qoidalar bilan o'yinlar. O'z navbatida, qoidalarga ega o'yinlar mobil va didaktik o'yinlarga bo'linadi. Har bir o'yin turining tabiati va xususiyatlarini to'g'ri tushunish ularni boshqarish usuli uchun katta ahamiyatga ega hisoblanadi. Turli yosh guruhlaridagi ochiq o'yinlar ularni boshqarishda hisobga olinishi kerak bo'lgan farqlarga ega. Yosh guruhlarda eng ko'p ochiq o'yinlar syujetga ega bo'ladi. Bolalarni qoidalarga rioya qilishga o'rgatish ko'pincha o'yin jarayonining o'zida, unda tarbiyachining bevosita ishtirokida sodir bo'ladi. Kattaroq guruhda syujetga asoslangan ochiq o'yinlar bilan bir qatorda, syujetsiz o'yinlar katta o'rin egallaydi. Bu kabi o'yinlarda bolalarning harakatlari qat'iy qoidalarga bo'ysunadi. O'yinning motivi ko'pincha musobaqadir (masalan, kim bayroqqa tezroq yuguradi). Katta guruh bolalarining o'yinlari asosan jamoaviydir. Pedagog-tarbiyachi va bolalarning o'zlari qoidalarining aniq bajarilishini qat'iy nazorat qiladilar. Didaktik o'yinlarning mazmuni va qoidalari

ko'p jihatdan turli yoshdagi bolalarga ta'lim va tarbiya jarayonida qo'yiladigan o'quv vazifalariga bog'liq.

Qoidali o'yinlar ham o'z navbatida uchga bo'linadi:

- *Didaktik*
- *Predmetli*
- *Musiqaviy*

Qoidasiz o'yinlar o'z nomidan kelib chiqqan holda qoidasiz, ya'ni qoidasi yo'q sujetli-rol o'yinlardir.

Didaktik o'yinlar ham bolalarga tasir kursatishiga ko'ra uch turga bo'linadi:

- *Ob'ektlar bilan o'yinlar (o'yinchoqlar);*
- *Ish stolida chop etiladigan o'yinlar;*
- *So'z o'yinlari;*

Didaktik o'yinlarning bola nutqini rivojlantirishda ahamiyati katta. Bolaning nutqi ayni maktabgacha yoshda jadal rivojlanadi. Shu sababli tarbiyachiga ko'proq ma'suliyat tushadi. Shu davrda bola kuchli qo'rqsa, yoki e'tiborsiz qoldirilga, uni nutqi bilan individual ishlamasa bolaning nutqida kamchiliklar kuzatilishi mumkin. Didaktik o'yinlarning mazmuni va qoidalari ko'p jihatdan turli yoshdagi bolalarga ta'lim va tarbiya jarayonida qo'yiladigan o'quv vazifalariga bog'liq. O'rta guruh aqliy vazifalar murakkablashadi, so'z esa ko'proq ahamiyatga ega bo'ladi: bolalar o'zlari biladigan narsaning tavsifiga ko'ra nomlaydilar, topishmoqlar topadilar. O'yin qoidalari endi o'yinchoqning tabiatiga bog'liq emas, balki butun o'yinga tibog'liq; ular unga ajralmas komponent sifatida kiritiladi (masalan, so'ralganda javob berish, o'rtoqlarning javobiga ergashish). Kattaroq guruhda aqliy vazifalar yanada murakkablashadi. Bu yerda katta o'rinni so'z o'yinlari egallaydi. Katta guruh

bolalari boshqa guruh bolalariga qaraganda aqli va nutqi yanada rivojlangan va murakkablashgan bo'ladi. Tayyorlov guruhiga kelib esa didaktik o'yinlarning tarbiyaviy va ta'limiy tomonlariga e'tibor yanada chuqurroq qaraladi, chunki ular maktabga chiqishda har tomonlama tayyor bo'lishlari zarur. Tayyorlov guruh bolalari sujetli-rol o'yinlarni bemalol o'ynay olishlari va personajni so'zlarini emotsiya bilan aytishlari kerak. O'yinlar yordamida bolalar asar mazmunini, voqealarning mantiqiyliigi va ketmaketligini, ularning rivojlanishi va sababini yaxshiroq o'rganadilar va tushunib boradilar. O'yin-dramatizatsiya nutq aloqasi elementlarini (mimika, imo-ishora, intonatsiya, ovoz modulyatsiyasi) rivojlanishiga yordam beradi, shakllantiradi. Maktabgacha yoshdagi bolalik - bu bolaning shakllanishi va rivojlanishining qisqa, ammo muhim davri. Maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy faoliyati o'yin bo'lib, uning davomida bolaning ruhiy va jismoniy kuchi rivojlanadi, uning diqqati, xotirasi tasavvuri, intizomi, epchilligi yanada shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bondarenko A.K. Bolalar bog'chasida didaktik o'yinlar. - M., 1990 yil.
2. Jukovskaya R. I. O'yinda bolani tarbiyalash. - M., 1963 yil.
3. Abramyan L.A. Maktabgacha yoshdagi bolaning o'yini. tomonidan tahrirlangan. - M. "Ma'rifat", 1989 yil.
4. Novoselova S.A. Maktabgacha yoshdagi bolaning o'yini. tomonidan tahrirlangan. - M. "Ma'rifat", 1989 yil.
5. Vasilyeva M. A. Maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalar o'yinlarini boshqarish. tomonidan tahrirlangan - M. "Ma'rifat", 1986 yil.
6. Sklyarenko T. O'yin bolalar faoliyatining asosiy turi bo'lib, uning davomida bolaning shaxsini shakllantirish amalga oshiriladi" / "Maktabgacha ta'lim" jurnali, 1983 yil 7-son..
7. Fayzulloeva Nozima. Didaktik o'yin maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish vositasi sifatida. So'ngi ilmiy tadqiqotlar nazariyasi 8-son respublika ilmiy-uslubiy jurnali 13.03.2023.